

Iwona Anna NDiaye

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Twórczość pisarzy pierwszej fali emigracji rosyjskiej w przekładach Juliana Tuwima

Rok 1917 stał się impulsem do masowej emigracji z bolszewickiej Rosji dla wielu tysięcy obywateli. Zasadnicza fala uchodźców objęła przede wszystkim kraje sąsiednie, w tym Polskę, która dla jednych stała się strefą tranzytową, dla innych – miejscem stałego pobytu. Jednakże sytuacja rosyjskich emigrantów, i szerzej – mniejszości rosyjskiej w Polsce – w latach 1918–1939 była dość złożona. Zdaniem historyka Wojciecha Stanisławskiego źródłem szczególnego stosunku polskiego rządu do przedstawicieli rosyjskiej emigracji było odmienne pojmowanie interesów państwowych Polski i Rosji. Wśród wielu przyczyn, które utrudniały koegzystowanie rosyjskich emigrantów w polskim społeczeństwie, zdaniem badacza Centrum Badań Wschodnich w Warszawie, należy podkreślić dwie:

с одной стороны, бремя „польской коллективной памяти” и неблагоприятных стереотипов о русских, с другой – принципиальный, неразрешимый в тогдашних обстоятельствах спор между государственными соображениями Польши и России („белой” России) [Станиславский 2002].

Dany kontekst określił sytuację prawną emigrantów. Jego istotę oddawał status paszportów nansenowskich, który w Polsce do lat 20. XX wieku, w odróżnieniu od innych krajów europejskich, nie gwarantował prawa do legalnego przebywania na terenie kraju, a sam paszport był wydawany z adnotacją „bez prawa powrotnego wjazdu do Polski” [Микуленок 2017]¹.

Rusofobiczna polityka polskiego rządu w latach 20. i 30. XX wieku miała istotny wpływ na sytuację społeczną ludności rosyjskiej. Jedną z form denacjonalizacji rosyjskiego społeczeństwa była stopniowa likwidacja szkół z rosyjskim językiem nauczania, a także ograniczenia w możliwości uzyskiwania wykształcenia średniego

¹ W Polsce do 1925 r. paszport nansenowski był wydawany tylko przy wyjeździe za granicę lub deportacji z kraju. Oprócz tego posiadanie paszportu nansenowskiego nie dawało gwarancji na pobyt w kraju. W tym celu konieczne było posiadanie „karty azylu” lub „karty pobytu”, z wyjątkiem przypadków czasowego przebywania na terytorium Polski, co było potwierdzane specjalną adnotacją w paszporcie [zob. Микуленок 2017].

i wyższego dla osób przybyłych z terytorium Rosji. Ponadto od momentu uzyskania przez Polskę niepodległości rozpoczęły się działania mające na celu szykanowanie Cerkwi prawosławnej. Znalazły one wyraz w działaniach, takich jak znaczące zmniejszenie liczby świątyń prawosławnych, zakaz odprawiania nabożeństw oraz swobodnego przemieszczania się przez duchownych na terytorium kraju. Najbardziej wymownym przykładem był los soboru św. Aleksandra Newskiego w Warszawie (pl. Saski 91), zbudowanego według projektu Leontija Benua, zburzonego na polecenie polskich władz w połowie lat 20.

Kolejne pogorszenie relacji polsko-rosyjskich miało miejsce pod koniec lat 30., kiedy to w ramach wzmacniania polskości na Chełmszczyźnie władze podjęły decyzję o wyburzeniu części cerkwi prawosławnych. Decyzja ta spotkała się z ostrym protestem ze strony rosyjskiego Kościoła prawosławnego na emigracji. W Polsce na ten temat pisał wydawany w języku rosyjskim tygodnik prawosławny „Słowo”. Akcja przyczyniła się do znacznego wzrostu antypolskich nastrojów wśród rosyjskiej emigracji w Polsce i za granicą. Do innych dotkliwych posunięć, tym razem wymierzonych bezpośrednio w mniejszość rosyjską, należały m.in. likwidacja oddziału ROM w Grodnie, zakaz kolportowania wydawnictw rosyjskojęzycznych w Brześciu nad Bugiem, likwidacja rosyjskich gimnazjów w Wilnie i Brześciu oraz szkoły podstawowej w Baranowiczach czy też zamknięcie w Berezie Kartuskiej wspomnianego wcześniej Dorofieja Bochana [Suławka 2013, 235–236].

Swoistą przeciwwagą do rozbieżności w kwestiach poglądów politycznych stanowiły polsko-rosyjskie kontakty kulturalne. Właśnie w okresie międzywojennym, jak podkreśla rosyjska badaczka Olga Rozinskaia, „польский книжный рынок был наводнен произведениями русской классики и современной советской литературы в оригинале и в переводах” [Розинская 2000]. Popularyzacja literatury rosyjskiej w Polsce była możliwa dzięki pracy przekładowej, którą w dużej mierze podejmowali pisarze polscy.

Jednym z najbardziej utalentowanych i płodnych tłumaczy literatury rosyjskiej był Julian Tuwim (1894–1953), który przybliżył polskiemu czytelnikowi poezję i prozę wielu autorów. Gatunkowy i stylistyczny dorobek translatorski J. Tuwima jest bardzo zróżnicowany: od staroruskiego eposu *Słowo o wyprawie Igora* (*Слово о полку Игореве*), przez komedię *Mądrym biada* (*Горе от ума*) Aleksandra Gribojedowa, poezję Michaiła Lermontowa, Afanasija Fieta, Fiodora Tiutczewa, prozę Nikołaja Gogola, Fiodora Dostojewskiego, Lwa Tołstoja, po wiersze współczesnych poetów – Władimira Majakowskiego, Borisa Pasternaka, Aleksandra Błoka, Walerija Briusowa, Siergieja Gorodeckiego, Michaiła Swietłowa, Aleksandra Biezymienskiego i wielu innych.

Tuwim znany jest przede wszystkim jako niedościgniony tłumacz i popularyzator twórczości Aleksandra Puszkina. W owej poetycko-translatorskiej symbiozie zdaniem Jana Orłowskiego możemy upatrywać przejawów duchowego zbliżenia obydwu poetów:

Оно (творчество Пушкина – I.A.N.) очаровало Тувима, было ему духовно близко, и с ним были связаны наибольшие достижения Тувима в сложном искусстве художественного литературного перевода (...) Без преувеличения можно сказать, что по-настоящему новую эру освоения польской поэзией произведений Пушкина представляют переводы Тувима [Орловский 2016].

Tuwimowskie przekłady poematów A. Puszkina zyskały wysoką ocenę zarówno polskich, jak i rosyjskich badaczy, którzy podkreślali, iż polski poeta zdołał oddać w swoich wariantach przekładowych nie tylko treść, lecz także artyzm liryki rosyjskiego klasyka, a przekład *Jeźdźca miedzianego* (*Медный всадник*) z 1937 roku w dosłownym sensie uczynił go sławnym². Talent przekładoznawczy J. Tuwima podkreślali także rosyjscy emigranci. Należał do nich przede wszystkim Dmitrij Fiłosofow (1872–1940 Otwock), który uznał *Słowo o wyprawie Igora* w wariacie Juliana Tuwima za najlepsze tłumaczenie spośród dotychczas istniejących [Философов 1927].

W odpowiedzi na książkę *Lutnia Puszkina* w warszawskiej emigracyjnej gazecie „Miecz” („Меч”) ukazał się artykuł Leona Gomolickiego (właśc. Lew Nikołajewicz Gomolickij, 1903–1988 Łódź), w którym krytyk stwierdzał:

Tuwim na swoim „stankе” переводчика (tak on sam określił, nie bez smierzenia, swoje дело в статье, где объяснял свое бессилие перевести первое четверостишие „У лукоморья дуб зеленый”; (...)) И так, Тувим на своем „stankе переводчика” ищет труда, а не вдохновения. Вдохновение приходит само. Избегая соблазнительной легкости схожего в сродных языках построения строк и рифм, он направляет весь свой большой опыт поэта и стихотворца на создание со-равного оригиналу звучания, „являя его дух и силу точно” (как учил нас, русских, Сумароков). В большинстве случаев он выдерживает виртуозную для польской версификации русскую форму стиха (с такими трудными в польском языке односложными рифмами), сохраняя и как будто даже крепя, возвышая чистоту своего поэтического голоса. Так он достигает (не всюду, но во многих местах, звучащих в книжке лейтмотивом) иллюзии пушкинской стиховой мелодии, пушкинского ритма – распева. И странная вещь, когда, русский, читаешь эти переводы,

² Pierwsza publiczna prezentacja przekładu *Jeźdźca miedzianego* odbyła się 31 stycznia 1932 r. podczas spotkania Towarzystwa Literackiego (Литературное содружество). J. Tuwim zaprezentował również przekłady L. Tołstoja i F. Sołoguba. Pierwsza publikacja w języku polskim: [Puszkina 1932]. Szerzej na ten temat zob. [Mitzner 2014, 119].

– пушкинская речь звучит вновь очищенная, полномерная, точно вся эта пыль полувнимания, осевшая с детства на страницы хрестоматий и полных собраний сочинений, слетела с них от прикосновения польского поэта. Слова, мимо которых стократно проходили, звукосочетания, ставшие „дарвалдаем” (Белый), внезапно возвращаются из прошлого, полные глубины и значения. Мы слишком долго смотрели в мир Пушкина, так долго, что перестали замечать его явления и красоты. Тувим, как волшебник, показывает нам его снова во всей начальной неожиданности, найдя для того вторые слова на другом языке [Гомолицкий 1937; пор. Гомолицкий 2011, 449–450].

Działalność tłumaczeniowa J. Tuwima wielokrotnie była poddawana analizie krytyków i praktyków przekładu literackiego, którzy koncentrowali się na przekładach rosyjskiej literatury klasycznej, stanowiącej zasadniczy nurt zainteresowań polskiego pisarza. Zagadnienia przekładu utworów rosyjskich emigrantów znalazły odzwierciedlenie jedynie w artykule przeglądowym Piotra Mitznera [zob. Mitzner 2014, 117–134; Мицнер 2014].

Zainteresowanie J. Tuwima twórczością rosyjskich pisarzy emigracyjnych można uznać za nieuniknione, jeśli uwzględnić fakt, iż był on jedną z kluczowych postaci w historii polsko-rosyjskich kontaktów literackich okresu międzywojennego. Z wieloma emigrantami znał się osobiście, a z niektórymi utrzymywał wieloletnie znajomości. J. Tuwim brał aktywny udział w wielu przedsięwzięciach rosyjskiej diaspory w Warszawie, w tym m.in. w spotkaniach Towarzystwa Literackiego czy obchodach jubileuszu śmierci A. Puszkina, zorganizowanych w 1937 roku, w które zaangażowało się wielu przedstawicieli polskiej społeczności³.

Do kręgu jego najbliższych przyjaciół należał m.in. D. Fiłosofow, publicysta, krytyk, założyciel i gospodarz literackiego klubu dyskusyjnego „Domek w Kołomnie”, którego spotkania odbywały się regularnie w Warszawie w latach 1934–1936. Na ostatnim posiedzeniu polsko-rosyjskiego klubu dyskusyjnego J. Tuwim zaprezentował swój przekład opowiadania A. Puszkina *Domek w Kołomnie*. Reminiscencje atmosfery tych spotkań odnajdujemy w poezji L. Gomolickiego:

Охотно верю – предкам было скушно
в российском Домике в Коломне. Нам же в нем
всё милым помнится. Мы русским калачом
гостей иноплеменных прямодушно
готовы потчевать и здесь, в краю чужом.
Вот самовар картонный вьет послушно

³ W Polsce utworzono wówczas trzydzieści Komitetów Puszkiniowskich, m.in. w Warszawie, Wilnie, Poznaniu, Łodzi, Lwowie czy Grodnie. Uroczyste posiedzenie Komitetu Puszkiniowskiego w Warszawie odbyło się 11 lutego 1937 r. Szerzej na ten temat zob. [Zienkiewicz 1996; tenże 1996, 74].

бумажный пар, и Пушкина за ним,
одушеваясь, цитирует Тувим...⁴

O jednym z nich, tym z 3 listopada 1934 roku, w trakcie którego Józef Czapski wygłosił wykład *Wieża z kości słoniowej*, wspominał Leon Gomolicki:

Чапский, как всегда, читал горячо, трепетно, заражая слушателей своим увлечением, но тема и без того была достаточно злободневна и вызвала во второй части собрания – за чаем – интереснейшую беседу. (Юлиан Тувим выразил, кажется, очень верную мысль: между художником и темой становится его творческая индивидуальность – формальная сторона его произведений... – сообщая это в скобках) [Гомолицкий 1934; por. Гомолицкий 2011, 292].

Zainteresowanie J. Tuwima literaturą rosyjską nie ograniczało się do osobistych kontaktów z jej przedstawicielami. Poeta aktywnie tłumaczył rosyjskich emigrantów, zachowując, jak zasadnie odnotowuje P. Mitzner, „равновесие между красной и белой, эмигрантской Россией” [Мицнер 2014]. Swobodne przejście od literatury radzieckiej do emigracyjnej w danym przypadku nie było uwarunkowane przesłankami politycznymi. Julian Tuwim tłumaczył wiersze Konstantina Balmonta (1867–1942), Wiaczesława Iwanowa (1866–1949), Igora Siewierianina (1887–1941) nie dlatego, że byli przedstawicielami tzw. białej emigracji i zajmowali określone pozycje ideowe. Brał on na swój „warsztat translatorski” tych autorów, których twórczość dobrze znał i wysoko cenił. Jeszcze przed przewrotem bolszewickim 1917 roku jego uwagę przyciągała np. romantyczna tonacja i artyzm liryki K. Balmonta. Rezultatem tej fascynacji były przekłady wierszy: „Marzeniami chwytałem pierzchające zachody...” („Я мечтою ловил уходящие тени...”, 1895), *Sztyletowe słowa* (*Кинжальные слова*, 1899), *Igrającej w gry miłosne* (*Играющей в игры любовные*, 1901). J. Tuwim cenił poezję „wiecznych tematów” W. Iwanowa (*Wywołania Bакcha – Вызывание Бакха*, 1906), wyszukane środki wyrazu i wyrazistość stylu I. Siewierianina (*Szampana do lilii! – Шампанский полонез*, 1912). Należy przy tym podkreślić, iż – podobnie jak to miało miejsce w przypadku literatury klasycznej – gatunkowe spektrum J. Tuwima jest dość szerokie. Poza utworami poetyckimi przetłumaczył m.in. dramat Dmitrija Mierieżkowskiego (1866–1941) z 1908 roku pt. *Śmierć царя Павла I* (*Car Paweł I*) – pierwszą część trylogii opartej

⁴ Z cyklu *Святочные октавы* L. Gomolickiego, подарowanego D. Filozofowowi w 1939 r. na Boże Narodzenie [zob. Гомолицкий 2011, 589]. Zdaniem P. Mitznera, „можно предположить, что *Цветы Польши* (Ю. Тувима – И.А.Н.) в каком-то смысле повлияли на форму его автобиографической поэмы, написанной в 1940–1941 годах. О самом Тувиме он упоминал в цикле, подаренном Дмитрию Философову на Рождество 1939 года” [См. Mitzner 2014, 130].

na historiozofii, w której rosyjski symbolista wyraźnie zarysowuje tak typowy dla jego twórczości dualizm (Chrystus i Antychryst, Duch i Ciało).

Ze szczególnym sentymentem J. Tuwim odnosił się do przekładu twórczości tych pisarzy-emigrantów, z którymi znał się osobiście i miał okazję wielokrotnie spotykać się w Warszawie. Należał do nich np. Nikołaj Jewreinow (1879–1953), który przed tym jak wyemigrował do Paryża, mieszkał w Polsce. Spośród znanych sztuk teoretyka i praktyka rosyjskiej awangardy (jego teorie w istotny sposób wpłynęły na rozwój dramaturgii emigracyjnej) J. Tuwima zainteresował dramat *Корабль праведных* (*Okręt sprawiedliwych*). Premiera sztuki w jego tłumaczeniu odbyła się 18 kwietnia 1925 roku w Teatrze Polskim w Warszawie (reż. J. Bobrowski).

Tuwim doskonale znał środowisko poetyckie warszawskiej i praskiej diaspory. Potwierdzenie tego faktu odnajdujemy w jego wywiadzie:

Я знаком с вашей варшавской молодежью. Это трагическое поколение людей, потерявших связь со своей Родиной. Но среди них – если только они не заглухнут в обстановке захолустья – есть несомненно люди с огоньком. Из них может что-то получиться [Borkowski 1964. Cyt. w przekł. P. Mitznera – zob. Мицнер 2014]⁵.

Julian Tuwim prowadził ożywioną korespondencję z Alfredem Bemem (tragicznie zmarłym w Pradze w maju 1945 roku), z której wynika, że pozostawał pod silnym wrażeniem poezji Emilii Czegrincewej (1904–1989). Poetka była związana z praskim towarzystwem „СКИТ” (początkowa nazwa „СКИТ ПОЭТОВ”)⁶ kierowanym przez A. Bema.

Очень Вас прошу передать привет поэтессе Чегринцевой! Гомолицкий прислал мне два ее стихотворения: „Болезнь” и „Скульптор” – они прекрасны! С нетерпением ожидаю, когда же вы пришлете обещанный томик ее стихов. Думаю, что я выберу несколько из них и переведу⁷ [Мицнер 2014].

Tłumaczenie poezji E. Czegrincewej mogłoby odegrać istotną rolę w akcie od-pominania dziejów rosyjskiej emigracji, tym bardziej że jej twórczość, podobnie jak i innych praskich poetek (*casus* Ałły Gołowiny), pozostaje niemal zupełnie nieznaną współczesnemu czytelnikowi, zacierając się wśród charyzmatycznych indywidualności

⁵ Zdaniem Piotra Mitznera mowa o Leonie Gomolickim i Jerzym Klingierze [Мицнер 2014].

⁶ Nazwa grupy pochodzi od rosyjskiego słowa *скиит* – oznaczającego odosobnioną budowlę, pustelnię dla mnichów, pragnących prowadzić życie bardziej surowe niż w monastyrach. Określenie nawiązuje do greckiego *Sketis* (σκήτη) – nazwy egipskiej kolebki życia monastycznego. Duże monastery posiadały własne skity, np. Ławra Peczerska – skit Teofania.

⁷ List J. Tuwima do A. Bema z 20 października 1936 r. [Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Praha].

pierwszej fali emigracji rosyjskiej. Jednakże zamiar ów najprawdopodobniej nie został zrealizowany.

Zachowały się również listy i wspomnienia świadczące o przyjacielskich relacjach poety z L. Gomolickim, którego wiersze J. Tuwim tłumaczył na język polski. Jeden z utworów był opublikowany w 1936 roku w czasopiśmie „Skamander” (Warszawa, 1920–1928, 1935–1939), w którym – oprócz artykułów krytycznych i utworów polskich – publikowano także przekłady, w tym rosyjskich symbolistów. Mowa o wczesnym wierszu Leona Gomolickiego „Предгрозовые электрические травы...” [Gomolicki 1936, 75], do którego nawiązywał Józef Czechowicz, charakteryzując rosyjską poezję emigracyjną:

Какова же эта поэзия? Больше ли в ней своеобразной, художественной силы по сравнению с советской? Пожалуй, да, если из категории советской поэзии мы исключим то, что оказалось в ней случайно, например Бориса Пастернака. Один пример в делах поэзии ничего не решает, но, может, не будет ошибкой привести здесь стихотворение Льва Гомолицкого „Предгрозовые электрические травы...” [Чехович 2006, 47].

Historię powstania przekładu i jego dalszego losu utrwalił sam autor:

Вскоре после моего первого визита к Тувиму – письмо от него, в конверте, на сложенном листке почтовой бумаги – черновик, испещренный поправками, перевод моего старого русского стихотворения, написанного в 1925 году (вырванное из контекста и где-то опубликованное завершение лирического дневника, попавшее на глаза Тувиму, о чем я даже не знал). Эта поэтическая тетрадь разделила судьбу всех моих книг и рукописей предвоенных лет – сгорела во время варшавского восстания. Опубликованный в „Скамандре” (1936, № 75) перевод уцелел. С этим номером „Скамандра” к нам на Лешно (ну да, мы жили тогда на Лешно) приехал Чехович и со своей двойственной улыбкой сказал: – Еду в трамвае, никогда не был в этом районе, так что с любопытством наблюдаю, и где-то совсем близко, над парикмахерской, вижу вывеску: Тувим – причесываю стихи. И вот, пожалуйста, читаю ваше стихотворение, а оно прямоком из этого заведения. Я переведу это по-настоящему. Жаль, что я стал вроде как причиной этого поединка. Я думал, Чехович забудет, но через два года его перевод вышел в „Камене” (1938, № 7). Теперь, после стольких лет оба перевода вошли в собрания сочинений – многотомник Тувима и скромный томик Чеховича [Gomolicki 1977, 336; cyt. za: Мицнер 2014].

Zasługą Juliana Tuwima było również wprowadzenie do polskiego obiegu czytelniczego poezji Władysława Chodasiewicza (1886–1939). O zainteresowaniu poezją czołowego krytyka literackiego czasopisma „Wozroźdijenije” („Возрождение”) mogli zdecydować kilka czynników. W. Chodasiewicz pisał w stylu klasycznym,

wzorując się na A. Puszkynie, którego twórczość tak cenił J. Tuwim. Nie bez znaczenia pozostawał zapewne fakt, iż W. Chodasiewicz urodził się w rodzinie polskiego malarza, a matka była Żydówką.

Pierwszym utworem Chodasiewicza przetłumaczonym na język polski był wiersz „*Большие флаги над эстрадой...*”, który został opublikowany w nrze 7 czasopisma „Kultura”, a w 1933 roku został włączony do tomu *Biblia cygańska i inne wiersze*:

Большие флаги над эстрадой,
Сидят пожарные, трубя.
Закрой глаза и падай, падай,
Как навзничь – в самого себя.

Wielkie chorągwie nad estradą
Strażnicy siedzą, w trąby dmą.
O, zamknij oczy – i opadaj,
Na wznak opadnij w istność swą.

День, раздраженный трубным ревом,
Небес надвинутую синь
Заворожи единым словом,
Одним движеньем отодвинь.

Dzień rozdrażniony wrzaskiem owym,
Błękitu nasunięty strop
Jednym wróżebnym odczyń słowem
I jednym gestem odsuń w głąb.

И закатив глаза под веки,
Движенье крови затая,
Вдохни минувший сумрак некий,
Утробный сумрак бытия.

I w siebie mając wzrok utkwiony,
Krwi zataiwszy bystry tok,
Wchłoń poniektóry zmrok miniony,
Prastary, łonny bytu zmrok.

Как всадник на горбах верблюда,
Назад в истоме откачнись,
Замри – или умри отсюда,
В давно забытое родись.

Jak jeździec na wielbłądzim garbie
Ciałem się słodko odchwiej wstecz,
Zamrzyj – lub umrzyj stąd bez skargi
I urodź się w zamierzchłą rzecz.

И с обновленной отрадой,
Как бы мираж в пустыне сей,
Увидишь флаги над эстрадой,
Услышишь трубы трубачей

I z duszą, odnowieniu radą,
Jak miraż przez pustynną głąb,
Ujrzysz chorągwie nad estradą,
Usłyszysz ryk świątecznych trąb

1922

[*Poezja rosyjska...* 1987, 736]

[Ходасевич 1989]

Przywołany przykład stanowi doskonałą ilustrację próby rekonstrukcji poetyckiego modelu świata, rozumianej jako „wstępny etap właściwej pracy, pracy nad przekładem, a więc nad przeniesieniem danego modelu świata w materię innego języka” [Barańczak 1990, 7–66; cyt. za: Legeżyńska 1998, 39–40]. Odwołując się do słów Stanisława Barańczaka, autora maksymalistycznych manifestów translatorskich, pragniemy podkreślić, iż w tłumaczeniach Juliana Tuwima zasadnicza pozostawała zarówno wierność formalna (stylistyka, wersyfikacja, metrum), jak i wierność wobec dominanty semantycznej, kształtującej artystyczny model świata. Tym samym J. Tuwim z niezwykłą starannością ekwiwalentnie rekonstruował poetycki model

świata Tym bardziej należy wyrazić żal, iż powyższe tłumaczenie było jedyną próbą zmierzenia się z poezją W. Chodasiewicza⁸.

Jak pisał Jerzy Ziomek, przekład jest nieuchronnie kompromisem, kombinacją zysków i strat, co dowodzi, że przekład kongenialny nie istnieje, istnieją tylko genialni tłumacze [Ziomek 1975, 45]. Kongenialnymi określano niejednokrotnie próby J. Tuwima poszukiwania nowej strategii wobec praktyki translatorskiej w zakresie możliwości „przeniesienia” przez tłumacza oryginalnego „modelu świata” współczesnej poezji rosyjskiej.

J. Tuwim był jednym z pierwszych tłumaczy dorobku emigracji rosyjskiej na język polski. Jednakże warto podkreślić, iż w swojej praktyce przekładowej pozostawał wierny zasadzie, zgodnie z którą tłumaczył po prostu dobrą poezję. Dlatego jako popularyzator literatury rosyjskiej nie zajmował żadnej konkretnej pozycji, po tej czy innej stronie ideowej barykady.

J. Tuwim podzielił los wielu rosyjskich emigrantów. W sierpniu 1939 roku, kiedy wojska hitlerowskie wkroczyły do Polski, opuścił kraj, uciekając na Zachód, najpierw do Rumunii i Francji, następnie przez Portugalię i Brazylię wyemigrował do USA. Do ojczyzny powrócił w 1946 roku.

Bibliografia

- Barańczak Stanisław. 1990. *Manifest translologiczny*. „Teksty Drugie” nr 3: 7–66.
- Čehovič Ůzef. 2006. *Reč' izgnannikov*. Pevod na russkij Gorbanevskoj N. „Novaá Pol'sa” № 9 (78): 45–47 [Чехович Юзеф. 2006. *Речь изгнанников*. Певод на руский Горбаневской Н. „Новая Польша” № 9 (78): 45–47].
- Filosofov Dmitrij. 1927. „*Slovo o polku Igoreve*” v pevode Ůliana Tuvima. „Za svobodu!” № 253 [Философов Дмитрий. 1927. „Слово о полку Игореве” v певодe Юлиана Тувима. „За свободу!” № 253].
- Gomolickij Leon. 1934. *Četverostišie Puškina na stanke Ůliana Tuvima*. „Meč” № 29 [Гомолицкий Леон. 1934. *Четверостишие Пушкина на станке Юлиана Тувима*. „Меч” № 29].
- Gomolicki Leon. 1936. „*Przedpiorunowe elektryczne trawy...*”. Przeł. Tuwim J. „Skamander” z. 75.
- Gomolickij Leon. 1937. *Lùtná Puškina. Ůlian Tuvim*. „Meč” № 7 [Гомолицкий Леон. 1937. *Лютня Пушкина. Юлиан Тувим*. „Меч” № 7].
- Gomolicki Leon. 1977. *Dzikie muzy*. W: Gomolicki L. *Proza*. T. 2. Łódź: Wydawnictwo Łódzkie: 270–271.
- Gomolickij Leon. 2011. *Sočineniá russkogo perioda*. Sost. Beloševskaá L., Mícner P., Flejšman L. Red. Flejšman L. Moskva: LitRes: 284–288. [Гомолицкий Леон. 2011. *Сочинения русского периода*. Сост. Белошевская Л., Мицнер П., Флейшман Л. Ред. Флейшман Л. Москва: ЛитРес: 284–288].
- Hodasevič Vladislav. 1989. *Sobranie stihov*. Moskva: Molodaá gvardiá [Ходасевич Владислав. 1989. *Собрание стихов*. Москва: Молодая гвардия].

⁸ Odmienneá strategię J. Tuwim realizował w tłumaczeniu prozy emigracyjnej, np. opowiadań N. Teffi. Szerzej na ten temat zob. [NDiaye 2017].

- Legeżyńska Anna. 1998. *Przekład jako rzecz wyobraźni*. W: *Przekład artystyczny a współczesne teorie translologiczne*. Seria: „Studia o Przekładzie”. Red. Fast P. Katowice: Śląsk: 31–46.
- Mitzner Piotr. 2014. *Obcy wśród obcych. Julian Tuwim i rosyjscy emigranci*. „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” nr 4 (926): 117–134.
- Mikulenok Aleksandra. 2017. *Rossijskaâ èmigraciâ v Pol'se (1917–1939 gg.): dissertaciâ na soiskanie naučnoj stepeni kandidata istoričeskich nauk*. Krasnodar. (online) <http://docspace.kubsu.ru/docspace/bitstream.handle/> (dostęp 26.11.2017) [Микуленок Александра. 2017. *Российская эмиграция в Польше (1917–1939 гг.): диссертация на соискание научной степени кандидата исторических наук*. Краснодар. (online) <http://docspace.kubsu.ru/docspace/bitstream.handle/> (дostęp 26.11.2017)].
- Micner Petr. 2014. *Pol'skij poët i russkie èmigranty*. „Novaja Pol'sa” № 2. (online) <https://novpol.org/ru/SJjmmOGvsW/POLSKIJ-POET-I-RUSSKIE-EMIGRANTY> (dostęp 26.11.2017) [Мицнер Петр. 2014. *Польский поэт и русские эмигранты*. „Новая Польша” № 2. (online) <https://novpol.org/ru/SJjmmOGvsW/POLSKIJ-POET-I-RUSSKIE-EMIGRANTY> (дostęp 26.11.2017)].
- NDiaye Iwona. 2017. „Kobieta demoniczna” Teffi w przekładzie Juliana Tuwima (1872–1952). „Acta Polono-Ruthenica” nr XXII/2: 125–133.
- Orlovskij Ân. 2016. *Tuwim. V puškinskom krugie poëzii*. Perekvod s pol'skogo Koval'čuk A. (online) <https://www.stihi.ru/2016/04/11/1829> (dostęp 26.11.2017) [Орловский Ян. 2016. *Тувим. В пушкинском круге поэзии*. Перевод с польского Ковальчук А. (online) <https://www.stihi.ru/2016/04/11/1829> (дostęp 26.11.2017)].
- Papierzyńska-Turek Mirosława. 1989. *Między tradycją a rzeczywistością. Państwo wobec prawosławia 1918–1939*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Poezja rosyjska do roku 1917. Antologia*. 1987. Wybór Kiwilszy W. T. 1: *Do 1917 r.* Łódź: Wydawnictwo Łódzkie.
- Puszkina Aleksander. 1932. *Jeździec miedziany. Opowieść petersburska*. Przeł. Tuwim J. Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Rozinskaâ Ol'ga. 2000. *Russkaja literaturnaâ èmigraciâ v Pol'se. Avtoreferat dissertacii na soiskanie učennoj stepeni kandidata filologičeskich nauk*. Moskva 2000. (online) <http://www.dissercat.com/content/russkaya-literaturnaya-emigratsiya-v-polshe-1920-30-e-gody> (dostęp 26.11.2017) [Розинская Ольга. 2000. *Русская литературная эмиграция в Польше. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук*. Москва 2000. (online) <http://www.dissercat.com/content/russkaya-literaturnaya-emigratsiya-v-polshe-1920-30-e-gody> (дostęp 26.11.2017)].
- Stanislavskij Vojceh. 2002. *Russkaâ èmigraciâ v Varšave*. „Novaja Pol'sa” № 5. (online) <http://a-pesni.org/grvojna/bel-emigr/a-wawa.php> (dostęp 26.11.2017) [Станиславский Войцех. 2002. *Русская эмиграция в Варшаве*. „Новая Польша” № 5. (online) <http://a-pesni.org/grvojna/bel-emigr/a-wawa.php> (дostęp 26.11.2017)].
- Stanislavskij Vojceh. 2006. *Žizn' na obočine*. „Novaja Pol'sa” № 7–8: 91–96 [Станиславский Войцех. 2006. *Жизнь на обочине*. „Новая Польша” № 7–8: 91–96].
- Suławka Adam Radosław. 2013. *Idea współpracy polsko-rosyjskiej w myśli politycznej rosyjskiej emigracji w Polsce (lata 1918–1939)*. „Przegląd Filozoficzny”, Nowa Seria R. 22, nr 3 (87): 221–237.
- Zienkiewicz T. 1996. *Geografia rosyjskiego życia literackiego na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej*. W: *Wilno i Kresy północno-wschodnie. Materiały II Międzynarodowej Konferencji w Białymstoku, 14–17 IX 1994*. T. 4: *Literatura*. Red. Feliksiak E., Kieżun A. Białystok: TL: 172–173.
- Zienkiewicz T. 1996. „*Literaturno-artystičeskaja siekcyja*” i jej rola w życiu emigracji rosyjskiej w Wilnie. W: *Studia Rossica III: Literatura rosyjska na emigracji. Współcześni pisarze rosyjscy w Polsce. Frazeologia i frazeografia*. Red. Skrunda W., Zmarzer W. Warszawa: Instytut Ruscystyki UW: 69–76.
- Ziomek J. 1975. *Kto mówi?*. „Teksty: Teoria Literatury, Krytyka, Interpretacja” nr 6: 45–55.

Summary

The writers creativeness of the first wave's Russian emigration in Julian Tuwim's translations

The author pays attention to the Polish-Russian literary contacts after 1917. The subject of critical analysis is the translation heritage of Y. Tuwim – polish poet, writer and translator, participant of the literary club “Little Lodge in Kolomna”, founded in Warsaw by D. Filosofov. Y. Tuwim is better known as the translator of A. Pushkin, V. Mayakovsky by today's readers. However, in his rich heritage there are also works of Russian emigrants: L. Gomolitsky, N. Evreinov, V. Khodasevich.

Key words: Y. Tuwim, Russian emigration in Poland, Polish-Russian literary relations, emigration essays, literary translation

Kontakt z Autorką:
anna.ndiaye.pl@uwm.edu.pl

